

DOI: <https://doi.org/10.31392/UDU-nc.series19.2025.48.04>

УДК: [159.93.943-043.86:373.2.091.212]:615.825-043.2

Л.В. Дрозд

drozdlidiya301091@gmail.com

<http://orcid.org/0000-0001-5406-2942>

Н.О. Васильєва

novasylijeva@gmail.com

<https://orcid.org/0000-0002-7104-1737>

ВПЛИВ КІНЕЗІОЛОГІЧНИХ ВПРАВ НА СЕНСОМОТОРНИЙ РОЗВИТОК ДІТЕЙ ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ

У статті розглядається ефективність застосування кінезіологічних вправ у розвитку мовлення, когнітивних здібностей та моторики дітей дошкільного віку, зокрема тих, які мають порушення мовлення. Проаналізовано основні принципи організації кінезіологічних занять, їх вплив на міжпівкульну взаємодію та сенсорно-моторний розвиток. Визначено ключові умови ефективного використання кінезіологічних методик у навчальному процесі, а також перспективи їх подальшого дослідження. Автори доводять, що регулярне впровадження кінезіологічних вправ сприяє формуванню стійкої уваги, покращенню пам'яті, розвитку соціальних навичок та підвищенню мовленнєвої активності дітей.

Ключові слова: діти дошкільного віку, сенсорно-моторний розвиток, діти з особливими освітніми потребами, діти з порушеннями мовлення, кінезіологічні вправи, дрібна моторика, рухова активність, інтелектуальні порушення, міжпівкульна взаємодія.

Постановка проблеми. У дошкільному віці мовлення відіграє визначальну роль у становленні особистості дитини, адже саме завдяки йому відбувається не лише оволодіння мовою, а й процес соціалізації, розвиток мислення та формування когнітивних навичок. В наш час багато дослідників, зокрема О. Аматыєва, Н. Базима, А. Богуш [3] та інші, зазначають, що в процесі мовленнєвого розвитку дитина засвоює структуру рідної мови, включаючи її граматичні, лексичні та фонетичні особливості. Важливо підкреслити, що мовлення в зазначеному віковому періоді набуває не лише комунікативної функції, а й стає засобом передачі соціального досвіду, культурних традицій і цінностей, сприяючи поступовій інтеграції дитини в суспільство.

Розвиток мовлення у дошкільному віці тісно взаємопов'язаний із формуванням інших пізнавальних процесів, зокрема мислення, уваги, пам'яті та уяви [1]. Дослідження, проведені Л. Березовською, О. Білан та іншими науковцями, підтверджують, що мовленнєва діяльність відіграє важливу роль у розвитку навичок аналізу, порівняння та класифікації інформації, що сприяє загальному інтелектуальному зростанню дитини. Крім того, мовлення є ключовим засобом взаємодії з навколишнім світом, адже воно формує соціальні навички, впливає на емоційну регуляцію та сприяє розумінню інших людей.

Застосування кінезіологічних вправ у роботі з дітьми дошкільного віку є надзвичайно важливим інструментом, оскільки вони сприяють гармонійному розвитку психоемоційної, фізичної та ментальної сфер. Включення таких вправ у корекційну роботу допомагає підвищити розумову працездатність, покращити загальне самопочуття дитини, оптимізувати інтелектуальні процеси, а також позитивно впливає на когнітивний та фізичний розвиток. Кінезіологічні вправи спрямовані на покращення розвитку як дрібної, так і загальної моторики, що позитивно впливає на навички письма, малювання та виконання інших завдань, пов'язаних із координацією дрібних рухів. Крім того, такі вправи стимулюють мислення через рухову активність. Зокрема, перехресні рухи активують роботу обох півкуль мозку, що сприяє кращому засвоєнню нової інформації та розвитку когнітивних функцій. Окрім цього, кінезіологічні вправи підвищують концентрацію уваги та здатність до навчання, оскільки гармонізують роботу нервової системи. Вони також покращують координацію та контроль над власним тілом, що відіграє важливу роль у процесі соціалізації та інтеграції в колектив. Додатково такі вправи можуть мати заспокійливий ефект, допомагаючи знижувати рівень тривожності та стресу, які часто спостерігаються у дітей.

Ключовою перевагою кінезіологічних вправ є їхня гнучкість та можливість адаптації до індивідуальних потреб кожної дитини. Це робить їх ефективним інструментом у роботі педагогів, психологів і логопедів, забезпечуючи сприятливі умови для розвитку та навчання, у яких діти почуваються впевненіше та комфортніше [9].

Кінезіологічна корекція відіграє ключову роль у роботі з дітьми, які мають мовленнєві, інтелектуальні та інші порушення розвитку. Як міждисциплінарна галузь, кінезіологія вивчає взаємозв'язок рухової активності та психофізіологічного стану людини. Ця методика спрямована на відновлення зв'язків між півкулями мозку за допомогою спеціальних рухових вправ, які активізують роботу нервової системи. Застосування кінезіологічних вправ сприяє покращенню координації рухів, розвитку уваги та концентрації, зміцненню пам'яті та когнітивних функцій. Крім того, вони допомагають гармонізувати психоемоційний стан дитини, що є важливим фактором для її загального розвитку та адаптації в соціальному середовищі [6].

Застосування кінезіологічної корекції в логопедичній практиці сприяє зниженню проявів дизартрії, полегшенню процесу навчання дітей із загальним недорозвиненням мовлення, а також пришвидшує їхню адаптацію та інтеграцію в освітній процес. Завдяки кінезіологічним вправам зміцнюється психічне здоров'я дитини, що позитивно впливає на її мотивацію до навчання та соціальної взаємодії, що є важливим аспектом корекційної роботи. Різноманітні техніки, такі як перехресні рухи, дихальні вправи та тренування дрібної моторики, мають значний вплив на мовленнєвий розвиток, оскільки стимулюють активність мозкових зон, відповідальних за мовлення. Завдяки цьому логопедична корекція стає більш ефективною, сприяючи гармонійному розвитку мовлення та загальних когнітивних функцій дитини [2].

Аналіз досліджень і публікацій. Метод кінезіології набуває все більшої популярності, оскільки є новим та цікавим як для дітей, так і для дорослих. У дошкільному віці відбувається інтенсивний розвиток інтелектуальної, емоційної та емоційно-вольової сфер особистості, що робить цей період особливо важливим для впровадження кінезіологічних практик. Сучасна освіта приділяє значну увагу дітям, які стикаються з труднощами у навчанні, тому кінезіологія стає актуальним напрямом у роботі з даною категорією дітей. Використання кінезіологічних вправ є ефективним, адже діти з інтелектуальними та мовленнєвими порушеннями часто мають труднощі у розвитку словесно-логічного мислення, недостатньо сформовані навички аналізу та синтезу, а також слабко розвинену моторику, що супроводжується порушеннями координації рухів [4]. Окрім цього, для даної категорії дітей також характерні певні похибки у розвитку пізнавальної сфери, що робить застосування кінезіологічних методик важливим компонентом їхньої корекційної та розвивальної роботи, адже даний процес має бути єдиним.

Слід відмітити, що у своїх дослідженнях О. П. Ліщишина-Гарук наголошувала, що систематичне та правильне виконання кінезіологічних вправ із дошкільниками дає відчутні результати. Спостереження показали, що у дітей дошкільного віку значно покращуються увага, пам'ять, розвиток дрібної моторики, інтелектуальні та когнітивні здібності, а також мовлення. Важливо зазначити, що позитивні зміни в роботі мозку стають помітними лише за умови інтенсивного та регулярного використання кінезіологічних вправ у навчальному процесі [7]. Це підтверджує важливість їхньої інтеграції в заняття з дошкільниками для ефективного розвитку їхніх психофізіологічних можливостей.

Кінезіологічні вправи мають значну користь для дошкільників, оскільки сприяють підвищенню стресостійкості, узгодженню роботи обох півкуль мозку, покращенню когнітивної діяльності, розвитку дрібної та загальної моторики, а також зміцненню уваги та пам'яті [6]. Вони допомагають підготувати дітей до процесу письма та читання, формують просторові уявлення, знижують рівень втомлюваності та сприяють розвитку довільного контролю.

Застосування вихователем інноваційних підходів до засвоєння кінезіологічних вправ, а також пошук нових методів їх впровадження дозволить значно розширити набір ефективних вправ для роботи з дошкільниками, які мають тяжкі мовленнєві порушення. У дітей із мовленнєвими та інтелектуальними порушеннями часто спостерігається значне порушення міжпівкульної взаємодії, що безпосередньо впливає на формування основних психічних процесів, таких як пам'ять, увага, мислення та мовлення. Розвиток мозолистого тіла, яке відповідає за координацію міжпівкульної взаємодії, можливий завдяки застосуванню кінезіологічних вправ, що забезпечують ефективні результати в корекційній роботі.

Основним завданням освітньої кінезіології є встановлення зв'язку між інтелектуальними здібностями, емоційною сферою та тілесними рухами, що значно полегшує засвоєння інформації та виконання як інтелектуальних, так і фізичних завдань. Регулярне використання кінезіологічних вправ сприяє розширенню потенційних можливостей мозку дитини, допомагає виявити приховані здібності та розвивати їх. Для дошкільників із мовленнєвими та інтелектуальними порушеннями важливо систематично впроваджувати спеціальні кінезіологічні методики, адаптуючи їх відповідно до індивідуальних особливостей розвитку кожної дитини.

Науково доведено, що формування мовлення тісно пов'язане із рівнем розвитку загальної моторики, що підтверджується численними дослідженнями. Дитина зможе вільно висловлювати свої думки лише за умови, що її рухова активність відповідає віковим нормам розвитку. Розвиток дрібної та загальної моторики безпосередньо впливає на підвищення працездатності кори головного мозку. Використання кінезіологічних вправ у корекційно-розвивальних заняттях із дошкільниками, які мають мовленнєві та інтелектуальні порушення, сприяє формуванню нових нейронних зв'язків і покращенню міжпівкульної взаємодії, що є основою розвитку інтелектуальної сфери.

Досягнення стабільних позитивних результатів у розвитку дошкільників можливе лише за умови комплексного підходу та тісної співпраці всіх фахівців дошкільного закладу, а також залучення додаткових спеціалістів. Важливу роль у корекційній роботі відіграє взаємодія вчителя-логопеда, педагога-психолога та інструктора з фізичної культури. Завдяки цьому кінезіологічні вправи ефективно впроваджуються як на групових, так і на індивідуальних заняттях.

Актуальність та ефективність такої корекційної діяльності є беззаперечними, а для гармонійного розвитку дошкільників важливо систематично планувати та організовувати діяльність усіх фахівців, забезпечуючи комплексний підхід до навчання та корекції. У дітей з інтелектуальними порушеннями найбільш вразливою є здатність до розуміння мови. Хоча їхні комунікативні навички можуть бути розвинені на достатньо високому рівні, розуміння мовлення інших людей залишається обмеженим, що проявляється диспропорцією між імпресивним (сприйняття мови) та експресивним (відтворення мови) словником. Недостатній розвиток інтелектуального компонента мовлення впливає на всі його аспекти, що призводить до суттєвих труднощів у пізнавальній діяльності та ускладнює засвоєння семантичної складової. Формування мовлення значною мірою відбувається під впливом соціального середовища, особливо сім'ї [9]. В індивідуальному розвитку дитини спостерігається певна асиметрія: спочатку активізується ліва півкуля, яка відповідає за мовлення та аналіз інформації, а потім – права, що відповідає за образне мислення та емоційне сприйняття.

Таким чином, вроджені здібності дитини є лише вихідною базою, тоді як ефективна міжпівкульна взаємодія відіграє ключову роль у її інтелектуальному розвитку. Саме ця взаємодія забезпечує синхронне функціонування обох півкуль мозку, сприяючи передачі та обробці інформації, що є важливим чинником у становленні мовленнєвої та пізнавальної діяльності.

Метою статті є обґрунтування особливостей застосування кінезіологічних вправ у розвитку сенсорних і моторних функцій дошкільників, а також демонстрація їхньої ефективності у підвищенні загального рівня розвитку дітей.

Виклад матеріалу дослідження. Дослідження проводилося на базі Центру раннього розвитку дітей "Лідер" у м. Миколаїв. У ньому взяли участь 30 дітей дошкільного віку (4–6 років) із мовленнєвими порушеннями. Відповідно до завдань дослідження було розроблено його план, який включав в себе 5 етапів.

Перший етап передбачав вивчення та визначення методик дослідження; другий мав на меті формування досліджуваної групи. Третій етап передбачав проведення констатувального етапу дослідження; відповідно на четвертому етапі було виявлення та систематизація основних порушень сенсо-моторної координації у дітей із мовленнєвими порушеннями, і п'ятий етап заключний мав на меті здійснення аналізу отриманих результатів.

На початковому етапі дослідження було проведено аналіз медичної та педагогічної документації кожної дитини, яка мала мовленнєві порушення. Визначені в межах дослідження діагностичні методики застосовувалися як у рамках організованої освітньої діяльності дітей, так і під час індивідуальних занять, що дозволило отримати комплексну картину їхнього розвитку.

Результати, отримані в ході констатувального етапу дослідження, підтвердили необхідність упровадження заходів, спрямованих на розвиток сенсорно-моторних функцій у дошкільників із мовленнєвими порушеннями.

Основною метою формувального етапу дослідження включало підбір та впровадження комплексу кінезіологічних вправ, спрямованих на покращення сенсорних і моторних навичок у дітей віком 4–6 років із порушеннями мовлення.

На основі теоретичного аналізу проблеми, недостатнього рівня сенсорно-моторної координації у дітей старшого дошкільного віку з мовленнєвими порушеннями було розроблено спеціальні комплекси кінезіологічних вправ, спрямовані на подолання цих труднощів. При складанні комплексів враховувалися вікові та індивідуальні особливості дітей. Запропонована програма вправ тривала два з половиною місяці, передбачаючи щоденне виконання вправ без пропусків. Кожен комплекс змінювався кожні чотири тижні, що відповідає рекомендаціям авторів освітньої кінезіології як оптимальна тривалість для роботи з дошкільниками. Заняття тривали 25–30 хвилин, загалом було проведено 60 занять у межах трьох комплексів вправ. Для підвищення ефективності навчальний процес організовувався у підгрупах по 7–8 осіб, що дозволяло забезпечити індивідуальний підхід та більш продуктивну взаємодію під час виконання вправ.

Емоційна атмосфера під час спілкування з дітьми залишалася стабільною та позитивною. Відповідно до класичної програми П. Деннісона, яка базується на технології синхронізації роботи правої та лівої півкулі мозку, комплекс кінезіологічних вправ включає три основні напрями:

- 1) Вправи, спрямовані на перетинання середньої лінії тіла.
- 2) Вправи, що сприяють розтягненню м'язів.
- 3) Вправи, які активізують енергетичний потенціал організму та посилюють мотивацію [8].

Важливим елементом проведення занять була максимальна візуалізація всіх вправ, що сприяло їх ефективному засвоєнню дітьми. Ключовою умовою проведення вправ було дотримання чіткої структури комплексу, яка адаптована до особливостей сприйняття та психологічних потреб дошкільників. Комплекс включав такі обов'язкові етапи:

- привітання; комунікативна вправа;
- дихальні техніки;
- кінезіологічні вправи; основний блок вправ із додатковими завданнями;
- релаксаційні вправи для розслаблення.

Протягом заняття діти змінювали положення тіла, працюючи в різних позах: сидячи на килимі чи за столом, лежачи, стоячи. Вправи виконувалися в колі, що сприяло відкритому спілкуванню, створенню довірливої атмосфери, розвитку позитивних емоційних взаємин та покращенню взаєморозуміння між учасниками заняття. Протягом перших двох тижнів дітям пропонувалися інтерактивні ігри, такі як "Ім'я" та "Дзеркало", які сприяли налагодженню доброзичливих відносин між учасниками та допомагали їм краще познайомитися. На цьому етапі діти також освоювали техніку виконання різних вправ, зокрема кінезіологічних, які виявилися для них незвичними через нестандартність рухів від звичних для них алгоритмів моторної діяльності.

Під час знайомства з першими кінезіологічними вправами діти зіткнулися з певними труднощами. Зокрема, виконання асиметричних рухів обома руками за візуальним зразком викликало у них труднощі – вони часто плуталися, втрачали ритм та не могли синхронізувати рухи. Деякі дошкільники змогли правильно відтворити вправу "Кільце" лише після восьмого заняття. Наступною вправою першого комплексу була вправа "Кулак-Ребро-Долоня", яка передбачала виконання трьох послідовних положень рук на столі: долоня повністю лежить на площині; долоня стиснута в кулачок; долоня розташована ребром на столі; долоня знову розпрямлена та лежить на площині.

Спочатку дітям було запропоновано виконувати вправу правою рукою, потім лівою, а згодом – обома руками одночасно. Щоб полегшити процес засвоєння вправи, педагог запропонував візуальну схему та голосовий супровід, що допомогло дітям краще координувати свої рухи. Незважаючи на складнощі під час перших спроб, ця вправа викликала у дітей позитивні емоції. Більшість дітей змогли освоїти її до шостого заняття завдяки вербальним підказкам педагога, а на восьмому занятті вони вже виконували її самостійно, без голосової підтримки. На наступних заняттях поступово вводили по одній новій кінезіологічній вправі, при цьому техніка її виконання детально пояснювалася. Темп залишався

повільним, доки діти повністю не опанували рухи для того щоб уникати труднощів. Паралельно з вивченням нових вправ продовжувалося закріплення раніше засвоєних кінезіологічних вправ. Темп їх виконання поступово збільшувався, а також вводилися додаткові ускладнюючі елементи, що сприяло підвищенню координації та моторної гнучкості дітей. Дітям, які брали участь у дослідженні, була надана можливість самостійно планувати хід заняття. Наприклад, вони могли обирати вихідне положення для виконання певних вправ, що давало змогу кращому емоційному налаштуванню на виконання вправ. На завершальному етапі, коли дошкільнята вже впевнено опанували техніку виконання кінезіологічних вправ, їм дозволялося самостійно змінювати послідовність вправ. На початкових етапах заняття виникали певні труднощі, які проявлялись у тому, що діти швидко втрачали інтерес до вправ, особливо у разі невдалих спроб їх виконання. Деякі учасники відволікалися, заважали іншим або відмовлялися взагалі виконувати вправи, якщо вважали їх занадто складними. Щоб подолати ці труднощі, використовувалися такі педагогічні прийоми, як:

- стимулювання, для підкреслення важливості та користі вправ;
- заохочення, є невід'ємною частиною в будь-якій діяльності, звернення навіть на невеликі успіхи та старання дитини і її похвала;
- привернення уваги дітей, за рахунок акцентування цікавих моментів вправи; а також індивідуальна допомога, в контексті персональної підтримки дітей, які стикалися з труднощами.

Також слід відмітити, що окремі складнощі виникали і під час виконання релаксаційних вправ: «послухай тишу», «вогось і лід», «килим-літак». Дітям було важко сконцентруватися на своїх відчуттях, розслабитися та заспокоїтися. Вони часто розмовляли, проявляли імпульсивні рухи, що ускладнювало виконання завдання. Утримання спокійного стану протягом 2–3 хвилин було для них доволі складним завданням.

Контрольний етап дослідження мав на меті оцінити динаміку розвитку сенсорних і моторних функцій у дітей 4–6 років із мовленнєвими порушеннями.

Діагностичний інструментарій контрольного етапу дослідження включав в себе методи контролю рівня розвитку сенсорно-моторної координації, які були аналогічні тим, що застосовувалися на констатувальному етапі дослідження. Однією з діагностичних методик стала методика "Накладені зображення" (О. Р. Лурія). Метою методики є: визначення рівня розвитку предметно-зорового сприйняття у дітей.

Порівняльні результати, отримані за діагностичною методикою 1 представлені на рис. 1.

Рис. 1. Порівняльні результати діагностики рівня предметності зорового сприйняття

За результатами констатуючого етапу дослідження, 16 дітей (53,3 %) продемонстрували низький рівень результатів. Вони потребують багаторазового повторення інструкції для її розуміння. Виконання завдань із наочним супроводом дається їм із труднощами. Діти не коментують власні дії під час роботи,

допускають значну кількість помилок і неохоче приймають допомогу. Інтерес до завдань у них низький, вони легко відволікаються на сторонні предмети. 10 дітей (30 %) досягли середніх результатів. Вони розуміють і сприймають мовленнєвий супровід інструкції, проте можуть самостійно виконати лише частину завдання. За умови вербального супроводу успішно справляються із завданням, допускаючи лише незначні помилки. Їхня зацікавленість зберігається протягом усього дослідження. 5 дітей (16,7 %) показали високі результати. Вони легко розуміють інструкції, виконують завдання самостійно та без помилок. Їхня зацікавленість залишається високою протягом усього дослідження, і вони не потребують допомоги педагога.

Якісний аналіз кількісних результатів діагностики рівня предметності зорового сприйняття на етапі формувального етапу дослідження дав змогу визначити, що 4 дитини (13,3 %) показали низькі результати, потребують багаторазового повторення інструкцій і допускають велику кількість помилок. Їхній інтерес до виконання завдань залишається низьким, вони досить легко відволікаються. 18 дітей (60 %) продемонстрували середній рівень. Вони добре сприймають та розуміють мовленнєву інструкцію, а при вербальному супроводі виконують завдання правильно, хоча можуть припускатися незначних помилок. 8 дітей (26,7 %) досягли високих результатів. Вони без труднощів сприймають інструкції, виконують завдання самостійно та без помилок. Їхній інтерес зберігається на високому рівні, і вони не потребують допомоги дорослих.

Результати дослідження свідчать про підвищення рівня розвитку зорового сприйняття та функції аперцепції. Порівняно з констатувальним етапом, вихованці продемонстрували значний прогрес: частина дітей досягла високого рівня, а інші – мають певну позитивну динаміку, покращивши свої результати до середнього рівня.

Наступна діагностична методика: «Зорово-просторовий гнозис» мала на меті визначити рівень розвитку просторових уявлень у дитини.

Порівняльні результати, отримані за діагностичною методикою 2 представлені на рисунку 2 .

Рис. 2. Порівняльні результати діагностики рівня розвитку просторових уявлень

Відповідно до визначених результатів на етапі констатуючого дослідження, низький рівень зафіксовано у 24 дітей (80%). Вони можуть орієнтуватися у сторонах власного тіла, проте відчувають значні труднощі у визначенні просторових напрямків щодо зовнішніх об'єктів. Діти не розрізняють сторони предметів і не усвідомлюють основні просторові орієнтири. Важко визначають положення свого тіла у просторі відносно інших предметів. В свою чергу середній рівень виявлено у 6 дітей (20%). Вони добре орієнтуються у власному тілі та розуміють його схему. Однак мають труднощі у визначенні просторових характеристик зовнішніх об'єктів і сторін предметів (передня, тильна, верхня, нижня, права, ліва). Їм складно використовувати словесні позначення просторових напрямків (вперед-назад, вгору-

вниз, праворуч-ліворуч) та визначати взаємне розташування об'єктів у просторі. Допускають помилки у визначенні просторового положення предметів один щодо одного та відносно площини. Щодо виявлення високого рівня розвитку просторових уявлень, його не було зафіксовано.

На формульованому етапі дослідження встановлено, що рівень розвитку просторових уявлень у дітей дав змогу визначити, що низький рівень зафіксовано у 8 дітей (26,6%). Вони продовжують відчувати труднощі в орієнтації на зовнішні об'єкти та визначенні положення свого тіла у просторі відносно інших предметів. Середній рівень виявлено у 16 дітей (53,3%). Вони добре розуміють і можуть правильно називати просторову схему власного тіла, проте не завжди впевнено орієнтуються у просторі щодо розташування зовнішніх об'єктів. Також деякі діти мають труднощі у визначенні та називанні сторін предметів. Нами було визначено високий рівень розвитку просторових уявлень, який спостерігався у 6 дітей (20,1%). Вони продемонстрували чудове розуміння просторової схеми власного тіла, а також здатність точно визначати взаємне розташування предметів у просторі.

Ще одна методика, яку ми використовували, це методика «Обводимо кисті рук» (М.І. Озерецький). Метою було: оцінити рівень розвитку тактильного сприйняття, дрібної моторики та графо-моторних навичок у дітей.

Порівняльні результати, отримані за діагностичною методикою 3 представлені на рисунку 3.

Рис. 3. Порівняльні результати діагностики рівня розвитку дотику, дрібної моторики, графомоторних навичок

На констатувальному етапі дослідження визначено, що низький рівень розвитку дотику, дрібної моторики, графомоторних навичок зафіксовано у 18 дітей (60%). Вони розуміють словесні інструкції лише після багаторазового повторення, що свідчить про недостатню сформованість слухового сприйняття та здатності до концентрації уваги. Навіть за умов наочного супроводу виконання завдання викликає у них значні труднощі. Діти припускаються великої кількості помилок, що може свідчити про низький рівень розвитку когнітивних процесів, зокрема пам'яті, уваги та просторового мислення. Зацікавленість у виконанні завдання залишається низькою – діти швидко втрачають інтерес, відволікаються на сторонні предмети та події, що ускладнює роботу. Середній рівень продемонстрували 8 дітей (26,6%). Вони загалом розуміють словесну інструкцію, однак здатні самостійно виконати лише частину завдання. Для досягнення правильного результату їм необхідний вербальний супровід від дорослого, що допомагає зорієнтуватися в послідовності дій. Незважаючи на певні труднощі, такі діти здатні довести завдання до кінця, припускаючись лише незначних помилок. Зацікавленість у виконанні зберігається протягом усього дослідження, що свідчить про достатній рівень мотивації та бажання співпрацювати. Високий рівень виявлено у 4 дітей (13,4%). Вони легко сприймають та розуміють інструкцію до завдання, що свідчить про добре розвинене слухове сприйняття та когнітивні навички. Виконання завдання проходить самостійно, без помилок, що демонструє сформованість довільної уваги, точність рухів та здатність до самоконтролю. Протягом усього

дослідження ці діти проявляли високу зацікавленість у завданні та не потребували допомоги дорослого, що вказує на розвинену самостійність та впевненість у власних силах.

Після проведеної роботи із застосуванням кінезіологічних вправ, визначено, що низький рівень розвитку дотику, дрібної моторики, графомоторних навичок все ще залишається у 6 дітей (20% респондентів). Ці діти продовжують відчувати труднощі у сприйнятті та розумінні словесної інструкції. Виконання завдання навіть за наявності візуального супроводу викликає у них значні складнощі. Дошкільники припускаються великої кількості помилок, що може свідчити про недостатній рівень розвитку дотику, дрібної моторики та графомоторних навичок. Також спостерігається нестійка увага та низька зацікавленість у виконанні завдання. На етапі формувального дослідження, середній рівень показника зафіксовано у 15 дітей, що складає 50% від загальної кількості досліджуваних. Дошкільнята частково здатні виконати завдання самостійно, однак потребують вербальної підтримки та додаткових пояснень. При словесному супроводі дії вони успішно завершують завдання, хоча можуть відчувати незначні труднощі. Такий результат свідчить про достатній, але ще не повністю сформований рівень розвитку дрібної моторики, координації рухів та здатності до самоконтролю. Зацікавленість у виконанні завдання зберігається протягом усього дослідження. Високий рівень зафіксовано у 9 дітей (це 30% відповідно). Ці діти демонструють впевнене розуміння інструкції та здатність самостійно виконати завдання без помилок. Вони проявляють високу точність рухів, добре координують свої дії та не потребують допомоги дорослого. Завдяки виконаній роботі виявлено високий рівень розвитку дотику, дрібної моторики та графомоторних навичок. У порівнянні з аналогічним дослідженням на констатуючому етапі, помітна позитивна динаміка у формуванні цих навичок.

Висновки та перспективи подальших досліджень. Використання кінезіологічних вправ є ефективним інструментом розвитку мовлення, сенсорної та моторної сфери як у дітей із нормальним розвитком, так і у вихованців з особливими освітніми потребами. Також, в попередніх дослідженнях визначено [10], що заняття фізичними вправами позитивно впливають на показники психомоторного розвитку дітей з розладами аутистичного спектру. Отже, вправи відіграють важливу роль в інклюзивній та спеціальній освіті, допомагаючи покращити координацію рухів, увагу, концентрацію та когнітивні функції.

Застосування кінезіологічних вправ у дошкільних закладах включає виконання перехресних рухів, вправ на координацію рук і ніг, ритмічних рухів, що стимулюють формування нейронних зв'язків, необхідних для розвитку мовлення. Регулярне виконання таких завдань дозволяє дітям краще контролювати власні рухи, сприяє розвитку міжпівкульної взаємодії та загальній активізації мозкової діяльності. Також дослідники зазначають, що кінезіологічні вправи для дітей дошкільного віку з особливими освітніми потребами мають протитривожний ефект [11].

Теоретичний аналіз наукової літератури засвідчив, що питання розвитку сенсомоторних навичок у дітей дошкільного віку з порушеннями мовлення залишається надзвичайно актуальним. Адже інтелектуальний та мовленнєвий розвиток дитини є ключовими факторами її успішної соціалізації та підготовки до навчання у школі. У ході дослідження підтверджено, що кінезіологічні вправи сприяють розвитку сенсомоторних здібностей та мовленнєвої функції у дошкільників із порушеннями мовлення. Це відбувається завдяки покращенню міжпівкульної взаємодії та гармонізації роботи центральної нервової системи.

Процес навчання кінезіологічним вправам розглядається як окремий вид спільної діяльності педагога та дітей, що не входить до структури організованої освітньої діяльності [5]. Для досягнення максимальної ефективності необхідно дотримуватися таких умов:

- систематичне виконання вправ без пропусків;
- створення доброзичливої атмосфери;
- дотримання чіткої схеми виконання вправ;
- поетапне ускладнення завдань.

Формувальний етап дослідження довів, що навчання дітей 4–6 років кінезіологічним вправам у поєднанні з активною участю фахівців та батьків дає позитивні результати. Крім покращення сенсомоторної та мовленнєвої сфери, у дітей розвивається здатність до саморегуляції, концентрація уваги та її переключення.

Подальші дослідження можуть бути спрямовані на вдосконалення методичних підходів до організації кінезіологічних вправ у навчальному процесі. Важливо розробити диференційовані програми, які враховують індивідуальні особливості дітей та дозволяють поступово переходити від простих до складніших вправ. Використання музичного супроводу під час виконання вправ сприяє розвитку ритму, уваги та емоційної чутливості. Це дозволяє не лише вдосконалити моторні навички, а й стимулювати інтеграцію між мисленням і руховою активністю.

Таким чином, кінезіологічні вправи є потужним інструментом не лише для розвитку фізичних здібностей дитини, а й для покращення когнітивних функцій. Їхнє системне використання сприяє ефективному та гармонійному розвитку дітей, роблячи навчальний процес більш результативним та комплексним. Кінезіологічні вправи є ефективним інструментом для всебічного розвитку дітей дошкільного віку. Вони не тільки покращують мовлення, а й сприяють розвитку когнітивних, фізичних та соціально-емоційних навичок. Регулярна практика таких вправ створює міцний фундамент для подальшого навчання та адаптації дітей у шкільному середовищі.

Список використаних джерел:

1. **Базовий компонент дошкільної освіти** (Державний стандарт дошкільної освіти): наказ Міністерства освіти і науки України від 12 січня 2021 р. № 33. URL: <https://mon.gov.ua/ua/npa/pro-zatverdzhennya-bazovogokomponenta-doshkilnoyiosviti-derzhavnogo-standartu-doshkilnoyi-osviti-novaredakciya>
2. **Борисова Л.** Кінезіологія як засіб корекційно-розвивальної роботи з дітьми із порушеннями мовлення. Логофест – 2020: матеріали логопедичного фестивалю (м. Суми, 29 січня 2020 р.). Суми: ФОР Цьома С. П., 2020. С. 8-11.
3. **Богуш, А. М.** (2018). ДОШКІЛЬНА І ПОЧАТКОВА ЛАНКИ ОСВІТИ — СХОДИНКИ НАСТУПНОСТІ. *Педагогічна освіта: Теорія і практика. Психологія. Педагогіка.*, (28).
4. **Голубюк Ю.** Вплив кінезіологічних вправ на розвиток дитини дошкільного віку. *Нова педагогічна думка*. 2023. № 2 (114). С. 71-75.
5. **Дитяча кінезіологія** [Електронний ресурс] Режим доступу до ресурсу: <https://www.slideshare.net/Natasha5717/ss-32554172>
6. **Кінезіологічні вправи**, як засіб розвитку для дітей з особливими освітніми потребами: збірка / укл.: Я. М. Полупанова та ін. Дніпро: [б.в.], 2022. 28 с.
7. **Ліщишина-Гарук О. П.** (2022) Кінезіологія як засіб розвитку мовлення дітей дошкільного віку: навч.-метод. посіб. Хмельницький, 2022. 83 с.
8. **Кінезіологія** як засіб розвитку мовлення та інтелектуальних здібностей дітей з особливими освітніми потребами (2021) <https://journal.osnova.com.ua/article/69009> (дата звернення: 16.09.2021).
9. **Руденко Ю.** (2022) Розвиток мовлення дітей старшого дошкільного віку в театральній мистецькому середовищі. *Наукові інновації та передові технології*, № 6. С. 259–268.
10. Vasylieva N., Drozd L. (2023) Restoration of motor and psychomotor spheres in children with autism. *Acta Balneologica*, Vol. LXV, 2(174), pp. 87–93. DOI: 10.36740/ABAL202302104
11. Tai A.-L., Lau W.K.-W. (2021) Revisit the effectiveness of educational kinesiology on stress and anxiety amelioration in kindergarteners with special needs using biological measures. *Frontiers in Psychiatry*, 12:773659. DOI: 10.3389/fpsy.2021.773659.

References:

1. Bazovyi komponent doshkilnoi osvity (Derzhavnyi standart doshkilnoi osvity) (2021): nakaz vid 12 sich. 2021 r. № 33 <https://mon.gov.ua/ua/npa/pro-zatverdzhennya-bazovogokomponenta-doshkilnoyiosviti-derzhavnogo-standartu-doshkilnoyi-osviti-novaredakciya>
2. Borysova L. (2020) Kineziolohiia yak zasib korektsiino-rozvytkovoi roboty z ditmy iz porushenniamy movlennia. Lohofest – 2020: materialy lohopedychnoho festivaliu (m. Sumy, 29 sich. 2020 r.). Sumy: FOP Tsioma S. P., 2020. S. 8–11.
3. Bohush A. M. (2018) Doshkilna i pochatkova lanky osvity — skhodynky nastupnosti. *Pedahohichna osvita: teoriia i praktyka. Psykholohiia. Pedahohika*, (28).
4. Holubiuk Yu. (2023) Vplyv kineziolohichnykh vprav na rozvytok dytyny doshkilnoho viku. *Nova pedahohichna dumka*, № 2 (114). S. 71–75.
5. Dytiacha kineziolohiia (2014) <https://www.slideshare.net/Natasha5717/ss-32554172>
6. Kineziolohichni vpravy, yak zasib rozvytku dlia ditei z osoblyvymy osvitynymi potrebamy (2022): zbirka / ukl.: Ia. M. Polupanova ta in. Dnipro: [b.v.], 2022. 28 s.
7. Lishchyshyna-Haruk O. P. (2022) Kineziolohiia yak zasib rozvytku movlennia ditei doshkilnoho viku: navch.-metod. posib. Khmelnytskyi, 2022. 83 s.
8. Kineziolohiia yak zasib rozvytku movlennia ta intelektualnykh zdibnostei ditei z osoblyvymy osvitynymi potrebamy (2021) <https://journal.osnova.com.ua/article/69009> (data zvernennia: 16.09.2021).
9. Rudenko Yu. (2022) Rozvytok movlennia ditei starshoho doshkilnoho viku v teatralno-mystetskomu seredovyshchi. *Naukovi innovatsii ta peredovi tekhnolohii*, № 6. S. 259–268.
10. Vasylieva N., Drozd L. (2023) Restoration of motor and psychomotor spheres in children with autism. *Acta Balneologica*, Vol. LXV, 2(174), pp. 87–93. DOI: 10.36740/ABAL202302104
11. Tai A.-L., Lau W.K.-W. (2021) Revisit the effectiveness of educational kinesiology on stress and anxiety amelioration in kindergarteners with special needs using biological measures. *Frontiers in Psychiatry*, 12:773659. DOI: 10.3389/fpsy.2021.773659.

DROZD L, VASYLIEVA N. THE INFLUENCE OF KINESIOLOGICAL EXERCISES ON SENSORIMOTOR DEVELOPMENT OF PRESCHOOL CHILDREN.

The article examines the effectiveness of using kinesiology exercises in the development of speech, cognitive abilities, and motor skills in preschool children, particularly those with various forms of speech disorders. Emphasis is

placed on the importance of integrating the kinesiology approach into the educational process as a method of corrective pedagogy that combines physical activity with the development of higher mental functions. The authors analyze the main principles of organizing kinesiology sessions, their influence on interhemispheric interaction, the development of sensory-motor connections, and the formation of neuropsychological maturity in children. Special attention is given to how specific motor exercises stimulate the activity of both cerebral hemispheres, which has a positive effect on overall child development, particularly in speech, emotional, and cognitive domains.

Key conditions for the effective application of kinesiology methods in the educational process are identified, including systematic implementation, individualized approaches, and the creation of a supportive psychological environment. The article explores the mechanisms through which kinesiology influences the psychophysiological characteristics of preschoolers, substantiating its relevance for work with both typically developing children and those experiencing speech difficulties. Additionally, the prospects for further research in this field are outlined, considering current scientific findings and practical developments. The authors argue that the regular implementation of kinesiology exercises contributes to the development of sustained attention, improved memory, enhanced social skills, motor coordination, and a significant increase in speech activity among preschool-aged children.

Keywords: preschool children, sensory-motor development, children with special educational needs, children with speech disorders, kinesiological exercises, fine motor skills, motor activity, intellectual disabilities, interhemispheric interaction.

DOI: <https://doi.org/10.31392/UDU-nc.series19.2025.48.05>

УДК 159.924.7-056.36:[615.851+616.891.6]

О.М.Дубовик

dubovykom@ukr.net

<https://orcid.org/0000-0002-4725-5604>

М.М. Маломуд

malomudmaria29@gmail.com

<https://orcid.org/0009-0001-5493-9254>

АНТИЦИПАТОРНЕ ГОРЮВАННЯ ТА РОЗВИТОК ХРОНІЧНОЇ СКОРБОТИ В РОДИЧІВ ПАЛІАТИВНИХ ПАЦІЄНТІВ

У статті розглядаються особливості антиципаторного горювання та розвитку хронічної скорботи в родичів паліативних пацієнтів. Здійснено теоретичний аналіз психологічної та медичної літератури, що стосується процесів горювання та їх впливу на родичів тяжкохворих. Обґрунтовано, що антиципаторне горювання є важливою частиною підготовки до втрати і може впливати на емоційне здоров'я родичів навіть до смерті пацієнта. У той же час, розвиток хронічної скорботи є результатом недостатньої психологічної підтримки та недостатньої адаптації до втрати, що може призвести до тривалого емоційного виснаження. Психологічне обстеження, включаючи методики спостереження, аналізу емоційних реакцій і стресового навантаження, підтвердили важливість надання психологічної підтримки родичам паліативних пацієнтів для запобігання розвитку хронічної скорботи та допомоги у процесі адаптації до втрати.

Ключові слова: антиципаторне горювання, хронічна скорбота, родичі паліативних пацієнтів, психологічна підтримка, адаптація до втрати.

Постановка проблеми. Актуальність дослідження обумовлена зростанням значення паліативної допомоги у сучасному суспільстві та необхідністю надання всебічної підтримки родичам важко хворих пацієнтів. Антиципаторне горювання, як емоційний процес передбачуваної втрати, є важливим етапом підготовки до смерті близької людини, однак воно може призводити до розвитку хронічної скорботи, якщо не отримує необхідної психологічної підтримки. Хронічна скорбота, у свою чергу, може мати негативний вплив на психічне і фізичне здоров'я, викликаючи депресивні розлади, тривогу, соціальну ізоляцію та інші проблеми. Тому дослідження механізмів антиципаторного горювання, а також факторів, які сприяють розвитку хронічної скорботи, є надзвичайно важливим для розробки ефективних психологічних стратегій і методів підтримки родичів паліативних пацієнтів. Це